

Роля невербальнай камунікацыі пры фарміраванні міжкультурнай кампетэнцыі

Інтэгратыўныя тэндэнцыі, спароджаныя ўздзеяннем на сучасны соцыум працэсаў глабалізацыі, ахопліваюць усе бакі жыццядзейнасці чалавечага грамадства, кардынальна трансфармуюць устояныя ідэалы, уяўленні, погляды на рэаліі сумеснага суіснавання, міжкультурнага ўзаемадзеяння.

Станаўленне глабальнай камунікатыўнай прасторы аказвае істотны ўплыў на структураўтваральныя кампаненты культуры, на ўсе бакі жыцця грамадства і асобнага чалавека. Таму ва ўмовах асноўнай і дадатковай адукацыі абавязковым кампанентам навучання на сучасным этапе з'яўляецца фарміраванне міжкультурнай кампетэнцыі навучэнца, што павышае агульную культуру спецыяліста, яго канкурэнтаздольнасць на міжнародным рынку працы. У сувязі з гэтым неабходна вывучаць камунікатыўныя паводзіны, якія вызначаюцца як «сукупнасць норм і традыцый зносін пэўнай групы людзей» [5, с. 5] Камунікатыўныя паводзіны звычайна апісваюць тэматыку зносін, успрыманне тых ці іншых камунікатыўных дзеянняў носьбітамі мовы, асаблівасці зносін у пэўных камунікатыўных сферах: сям'я, калектыў, знаёмыя, незнаёмыя, замежнікі і інш. Камунікатыўныя паводзіны з'яўляюцца неад'емнай часткай нацыянальнай культуры. Веданне норм і традыцый зносін народа дазваляе ўдзельнікам камунікатыўнага акта, якія належаць да розных нацыянальных культур, адэкватна ўспрымаць і разумець адзін аднаго, садзейнічае эфектыўнай міжкультурнай камунікацыі.

Кожнае грамадства мае сваю камунікатыўную структуру, у якой важную ролю адыгрывае сістэма сацыяльных роляў, гэта значыць пэўных тыповых мадэляў паводзін людзей у стандартных сітуацыях зносін [4, с. 24]. Сацыяльная роля вызначае і саму сітуацыю зносін, якая можа быць сіметрычнай (удзельнікі камунікацыі маюць аднолькавыя сацыяльныя прыкметы) і асіметрычнай (удзельнікі камунікацыі адрозніваюцца хаця б па адной прыкмеце). Трэба адзначыць, што адна і тая ж сітуацыя зносін можа быць сіметрычнай ў роднай культуры, але асіметрычнай ў іншай культуры. Парушэнне ролевых чаканняў прыводзіць да негатыўнай рэакцыі ўдзельнікаў камунікацыі і можа стварыць уражанне нявыхаванасці ці няветлівасці, што часам прыводзіць да парушэнняў у камунікацыі. Таму для эфектыўнага ўзаемадзеяння прадстаўнікоў розных лінгвакультур неабходны веды асаблівасцей нацыяльна-культурнай спецыфікі вербальных і невербальных паводзін камунікантаў.

Невербальная камунікацыя з'яўляецца адной з важнейшых галін функцыянавання знакаў і знакавай інфармацыі і займае значнае месца ў жыцці чалавека і грамадства. Як вядома, больш за 65 % інфармацыі перадаецца з дапамогай невербальных сродкаў (жэсты, міміка, поза, дыстанцыя, тэмп маўлення, тон і інш.) [1, с. 170]. Невербальная камунікацыя магчыма таму, што за ўсімі гэтымі знакамі і сімваламі ў кожнай культуры замацавана пэўнае значэнне, зразумелае яе носьбітам. Невербальныя зносіны – найбольш старажытная форма камунікацыі, якая выконвае наступныя функцыі:

кіравання – перадае пачуцці чалавека – перавагі, непрыязнасці, варожасці, стварае ў партнёра неабходны вобраз;

падмацавання маўленчай камунікацыі – пацвярджае перададзеную словам інфармацыю;

замяшчэння маўленчай камунікацыі – мова глуханнямых, зносіны пры моцным шуме.

Даволі часта няведанне сродкаў невербальнай камунікацыі і іх функцый можа прывесці да камунікатыўных збояў, да канфліктных сітуацый паміж камунікантамі. Гэта азначае, што праблема навучання сродкам невербальнай камунікацыі застаецца актуальнай, а веды і ўменні выкарыстоўваць гэтыя сродкі ў тых ці іншых камунікатыўных сітуацыях з'яўляюцца ўмовай паспяховых зносін у міжкультурнай камунікацыі. Напрыклад, жэставая камунікацыя – адзін з вядучых спосабаў невербальных камунікатыўных паводзін. Большасць жэстаў з'яўляюцца культурна-спецыфічнымі, таму часта нават аднолькавыя па выкананні жэсты інтэрпрэтуюцца па-рознаму прадстаўнікамі розных культур (напрыклад, жэст о'кей). Даследчыкі вылучаюць тры віды адхіленняў ад правільнага разумення кінетычнага тэксту пры пераходзе ад адной культуры да другой: няправільная інтэрпрэтацыя, няпоўная інтэрпрэтацыя, збыткова інтэрпрэтацыя [2, с. 131]. Пры няправільнай (памылковай) інтэрпрэтацыі носьбітам адной культуры невербальнага паведамлення, зробленага прадстаўніком іншай культуры, могуць узнікнуць непажаданыя канфлікты. У міжкультурных зносінах таксама шырока распаўсюджана з'ява міжкультурнай аманіміі, пры якой аднолькавыя ці вельмі падобныя адна да адной формы невербальнай камунікацыі маюць у розных культурах розныя сэнсы (напрыклад, круціць пальцам каля скроні).

Такім чынам, веды аб нацыянальнай спецыфіцы жэстаў з'яўляюцца важнымі для таго, каб пазбегнуць неадпаведных, неадэкватных, а часам нават зневажальных для іншага народа невербальных паводзін. Аднак многія жэсты неабходна не толькі ўмець правільна інтэрпрэтаваць, але і самастойна іх выкарыстоўваць у адпаведных сітуацыях зносін. Фарміраванне прадуктыўных ведаў невербальных камунікатыўных паводзін патрабуе пэўных намаганняў. Для эфектыўнай камунікацыі неабходна больш глыбокае вывучэнне невербальных паводзін, іх нацыянальна-спецыфічных асаблівасцей. Усё гэта прадугледжана

ў курсе «Невербальная камунікацыя ў міжкультурных зносінах», які выкладаецца ў Інстытуце журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта на розных спецыяльнасцях і які садзейнічае развіццю і ўдасканаленню прафесійнага майстэрства спецыялістаў у самых розных галінах медыясферы. Як паказвае практыка, адным з найбольш эфектыўных спосабаў у засваенні сродкаў невербальнай камунікацыі з'яўляецца трэнінг як арганізаваная адпаведным чынам групавая работа, накіраваная на дасягненне пэўнай мэты. Выкарыстанне трэнінга ў вучэбным працэсе садзейнічае развіццю этнічнай і культурнай граматычнасці навучэнцаў, фарміраванню ў іх этнакультурнай кампетэнцыі. Ён не толькі развівае ў студэнтаў і слухачоў пазітыўныя адносіны да прадстаўнікоў іншых культур, але і дазваляе ім пазнаёміцца з іншымі культурамі, іх асаблівасцямі, вучыць іх эфектыўнаму ўзаемадзеянню з прадстаўнікамі гэтых культур. Паколькі невербальная камунікацыя з'яўляецца важнай часткай працэсу зносін і многія вербальныя сродкі адзначаны культурнай спецыфікай, гэтаму аспекту міжкультурных зносін надзяляецца асаблівай ўвага. У вучэбную праграму курса ўключаны этнакультурныя трэнінгі, скіраваныя на вывучэнне культурнай спецыфікі і забеспячэнне пасрэднай зваротнай сувязі, што дазваляе навучэнцам больш эфектыўна вывучаць і засвойваць асаблівасці іншых культур. Гэты кампанент камунікацыі заслугоўвае асаблівай увагі, таму што невербальныя зносіны займаюць значнае месца ў працэсе камунікацыі, паведамляючы часам сумоўцу больш інфармацыі, чым тая, якая перадаецца вербальным спосабам. Такім чынам, навучанне невербальнай камунікацыі з'яўляецца асабліва важным аспектам пры фарміраванні міжкультурнай кампетэнцыі. Фарміраванне міжкультурнай кампетэнцыі навучэнца ўніверсітэта адбываецца даволі эфектыўна пры рэалізацыі ўніверсітэтам яго полікультурнай місіі, якая заключаецца ў падрыхтоўцы будучага спецыяліста да выканання задач у сферы міжкультурнай камунікацыі ва ўмовах культурнай шматстайнасці сусветнага супольніцтва.

Літаратура

1. Колесниченко, В. Л. К вопросу об особенностях вербального и невербального коммуникативного поведения представителей английской и испанской лингвокультур / В. Л. Колесниченко // Труды Международ. науч.-практич. интернет-конференции «Преподаватель высшей школы в XXI веке». Сб. 7. Ростов н/Д., 2009. – С. 169–174.
2. Крейдлин, Г. Е. Невербальная семиотика. Язык тела и естественный язык / Г. Е. Крейдлин. – М., 2002.
3. Лебедева Н. М., Лунева О. В., Стефаненко Т. Г. Тренинг этнической толерантности для школьников. Учебное пособие для студентов психологических специальностей / Н. М. Лебедева, О. В. Лунева. – М., 2004.
4. Стернин, И. А. Русское и финское коммуникативное поведение / И. А. Стернин. – Воронеж, 2001.
5. Стернин И. А., Прохоров Ю. В. Русские: коммуникативное поведение / И. А. Стернин. – М., 2007.